

TUDOR PAMFILE

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNII

Studiu etnografic

Ediție și introducere

de

IORDAN DATCU

Editura SAECULUM I. O.

București, 2018

CUPRINS

<i>Tudor Pamfile și sărbătorile la români, de Iordan Datcu</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	12

SĂRBĂTORILE DE VARĂ LA ROMÂNI

<i>Prefață</i>	14
CELE NOUĂ JOI	15
I. Cele nouă joi	15
II. Moșii de vară	17
III. Dumineca mare	21
IV. Sărbătoarea Rusaliilor. A. Zânele	24
V. Sărbătoarea Rusaliilor. B. Paza zilei	33
VI. Sărbătoarea Rusaliilor. C. Vrăji și descântece	35
VII. Sărbătoarea Rusaliilor. D. Călușarii	45
VIII. Rusitorii	57
IX. Sfinții mărunți: Timoftei, Vârtolomei, Onofrei, Elisei și Iuda	58
SÂNZIENILE	59
I. Floarea Sânzienilor	59
II. Sf. Ioan de vară	60
III. Cununa Sânzienilor	65
IV. Culegerea buruienilor de leac	67
V. Taghianilu	70
VI. Muțirea cucului și uliul	74
SF. PETRU ȘI PAVEL	79
I. Postul Săm-Pietrului	79
II. Sf. Petru	79
III. Cucu-tâlharul și câinii lui Sf. Petru	95
IV. Sf. Pavel	99
V. Datine și credințe	99
VI. Jocul sclavilor	102
SF. COSMA ȘI DAMIAN	105
I. Cosmandinul	105
II. Ana-Foca	106
PRICOPUL	107
CIURICA	108
MĂRINA ȘI CIRCOVII	109
I. Mărina	109
II. Circovii	111
SF. ILIE	112

I. Sf. Ilie	112
II. Sfârșitul lumii și Sf. Ilie	126
III. Urgisirea diavolului. - Credințe mărunte	127
IV. Sărbătoarea Sf. Ilie	130
V. Moșii de Sf. Ilie	131
VI. Rătezatul știubeilor	132
ILIE PĂLIE ȘI FOCA	135
I. Ilie-Pălie	135
II. Foca	135
III. Sf. Maria Magdalena	136
IV. Opârlia	137
ADORMIREA SF. ANA	138
Ana Ospenia	138
Sf. PANTELEIMON	139
Pintilie călătorul. - Călătorirea verii	139

SĂRBĂTORILE DE TOAMNĂ ȘI POSTUL CRACIUNULUI

ZIUA MACAVEILOR	143
POBREJENILE	145
SÂNTĂ-MĂRIILE	147
I. Maica Domnului	147
II. Postul Sântă-Măriei	162
III. Sântă-Măria mare	163
IV. Sântă-Măria mică	165
V. Stoborul Sântă-Măriei mici	165
SFÂNTUL IOAN DE TOAMNĂ	166
SIMION STÂLPNICUL	168
VAVILA	170
CIUDA LUI ARHANGHEL	171
ZIUA CRUCII	172
I. Postul Crucii	172
II. Ziua Crucii	172
III. Închiderea pământului	173
IV. Buruieni și poame de leac	175
V. Cârstovul	176
SF. MACOVEI	176
MĂCINICA FOCA	176
ZĂMISLIREA	177
TECLELE	177
ADORMIREA	178
HARITONUL	178
PROCOAVĂ	179
VINERELELE	180

I. Vinerea mare	180
II. Vinerelele	181
LUCINUL	181
SÂMEDRU	182
I. Moșii de Sâmedru	182
II. Focul lui Sâmedru	182
III. Sfântul Dumitru	184
IV. Sâmedru	187
V. Sf. Dumitru cel Nou	187
CUVIOSUL PAVEL	188
HRANGHELUL	189
I. Hranghelul	189
II. Arhanghelul Mihail	189
III. Arhanghelul Gavril	204
SĂRBĂTOAREA TÂLHARIILOR	209
SF. ION MILOSTIVUL	210
FILIPII	211
I. Filipii	211
II. Postul Crăciunului	214
OVIDENIILE	215
I. Filipul cel Șchiop	215
II. Ovideniile	215
III. Lumina de veci	216
SF. ECATERINA	217
ANDREIU DE IARNĂ	218
I. Sf. Andrei	218
II. Noaptea strigoilor	219
III. Ziua lupului	224
IV. Vräji și farmece	225
V. Umplutul covașei	229
VI. Datine și credințe mărunte	230
SF. NAUM	232
ZILELE BUBATULUI	233
I. Îmbărburatul	233
II. Sărbătoarea grâului	235
III. Vârvara	235
IV. Sava	237
SF. NECULAI	238
I. Sf. Neculai	238
II. Mugiri	248
III. Praznicul morților năpraznici	249
IV. Simicoară	249
SF. FILOFTEIA	250
ANA ZACETENIA	251
SPIRIDON, FĂCĂTORUL DE MINUNI	252

SF. MODEST.....	259
IGNATUL pentru oameni și cârti.....	260
I. Ignatul.....	260
II. Tăiatul porcilor.....	263

CRĂCIUNUL

AȘTEPTAREA SĂRBĂTORILOR.....	267
TURTELE ȘI COLACHII.....	269
MOȘ-AJUNUL.....	271
ICOANA.....	276
SFINȚIREA MESEI DE AJUN.....	277
DATINI ȘI CREDINȚE MĂRUNTE LA AJUN.....	280
COLINDATUL.....	288
I. Colindatul.....	288
II. Colindul.....	298
III. Colindele la aromâni.....	335
NAȘTEREA DOMNULUI.....	336
ZORILE.....	343
STEAUA.....	345
I. Umblatul cu steaua.....	345
II. Căntece și urații de stea.....	351
VICLEIEMUL SAU IROZII.....	364
CAPRA, TURCA, BREZAIA.....	368
TĂIATUL PORCILOR.....	388
MOȘII DE CRĂCIUN.....	393
POMUL DE CRĂCIUN.....	395
ZILELE CRĂCIUNULUI.....	
DATINI ȘI CREDINȚE MĂRUNTE.....	396
HÂRȚA.....	398
ADAOSE.....	399
I. Însemnări cu prilejul apariției unei culegeri de colinde.....	399
II. Încheiere. Cu privire la «sărbătorile păgânești» și «credințele deșerte».....	403
Indice și glosar.....	414

CELE NOUĂ JOI

I. Cele nouă Joi

Sărbătorile cele mai păzite de popor în cursul lunii lui iunie¹ sunt Cele joi, Joile grele sau Joile păzite, cuprinse în săptămâna a opta și a noua de după Paști, prin urmare cele din urmă două din Cele nouă joi ale Cincizecimii luminate. Datina aceasta se observă mai ales la câmp, unde agricultura este îndeletnicirea de căpetenie a românilor.

Toate joile dintre Paști și Rusalii sau Duminica mare sunt aspre, dar cele mai înspăimântătoare sunt cele două din urmă. Lăsând la o parte poruncile lor opritoare de munci, ele nu îngăduiesc ca cineva să umble, în cursul săptămânii chiar, după buruiene de leac și după descânțece. Salcia, mătrăguna, fumurile și argintul viu nu se dau bolnavilor în acest interval, căci se crede că duhurile rele ce sunt surchidite² prin felurite descânțece, vrăji, și urații, precum și duhurile bune ce sunt chemate într-ajutor, în loc de a face bine celui ce suferă, mai rău le întârătă, atât împotriva bolnavului, cât și împotriva celui ce caută să-i ajute.

În cele nouă săptămâni de după Paști nu se încep nici descânțecile cari țin până la treisprezece săptămâni, când Cele nouă joi sunt deja trecute. Dintr-aceste descânțece pomenim vârătul în piepteni și stingerea frigărilor.

Prin unele sate din județul Tecuci, locuitorii merg până acolo cu teama de aceste joi, încât nici pe preoți nu-i cheamă în case spre a le face diferite servicii religioase. Aceste joi sunt păzite de românii de pretutindene.

Dacă cineva calcă joile și iese cu plugul la arat, dacă merge la prășit sau dacă muncește orice pe câmp, peste vară, acea muncă va fi bătută de piatră, adecă va fi stricată de grindină³.

1. Luna lui iunie, numită în popor Iuniu sau Iuni, se mai cheamă și Cireșar, Cireșariu, Cireșeri sau Cireșel, luna cireșelor, când se coc cireșele (S. Fl. Marian, *Sărb. la rom.*, I, p. 96). Într-o proză rimată, originală se pare, dar dată ca producție populară, auzim chiar:

Cireșar umple grădini în lume
Cu multe feluri de legume:

Mere, cireșe gustoase!
Acum dar, strânge române,

Din câștigul ce-ți rămâne.

Junius al latinilor era a patra lună a anului, fiind înființată de Romulus. După unii, numele acestei luni vine de la Junona, zeița căsătoriei și soția lui Jupiter; alții zic anume că se numește așa din pricină că a fost închinată Hebei, zeiței juneței; în sfârșit, alții trag numele acestei luni de la Iunius Brutus, întemeietorul libertății romane.

Tustrele aceste considerațiuni vorbesc despre luna în timpul căreia totul este întinerit sau întinereste în fire, când sămânța încolțită crește și se dezvoltă, când factorii unor nouă procreații se arată. În esență, iunie este luna tineretei, a creșterii și a libertății.

În toate acestea, o mână suprafirească își are puterea sa hotărâtoare: Dumnezeuirea care nu cunoaște ce-i răul, vrajba și distrugerea. Agenții ei sunt: soarele dătător a toate, ploaia, vântul și altele, cari întâmpină adesea în calea lor agenții Diavolului sau ai duhului rău, pe cari de multe ori nu-i pot birui.

După credința poporului, cele două tabere dușmane se lovesc, dar bietul om nu se lasă niciodată în nădejdea biruinței celui bun și drept. Omul slab știe că «mielul blând sughe la două oi» și «capul plecat, sabia nu-l taie». Va face deci și pe voia duhurilor rele, se va face «frate cu dracul, până va trece puntea», va serba deci câteva zile, nu din credință dreaptă, ci din teamă, fără ca prin aceasta să mânia pe Dumnezeu.

În luna lui iunie schimbările atmosferice sunt mai dese, primejdii mai multe amenință câmpul din care omul se hrănește, duhuri mai multe străbat în toate părțile, după cum se crede, și de aceea când «dracii se bat în capete», omul se umilește și-și face zi de sărbătoare ca să potolească mânia celui rău.

Că acesta este izvorul atâtor sărbători necreștinești în acest timp, nu mai încapă nici o îndoială. Sunt oameni cari în cutare zi a săptămânii nu muncesc cu nici un chip, din pricină că în urma multor observațiuni s-au încredințat că acea zi le este neprielnică; din acea zi își fac, prin urmare, o sărbătoare proprie a lor. Alții au chiar anumite zile din lună când nu muncesc, pentru același motiv.

2. A surchidi, a neliniști, turbura, chinui.

3. Cred. loc. din com. Cătanele, jud. Dolj, comunic. de Șt. St. Tușescu.

Această piatră, după credința românilor din Bucovina, este o faptă diavolească, deoarece diavolii o alcătuiesc în Cele nouă joi. Ei o bat «cu ciocanele, ca să n-aibă oamenii pâne». Acest lucru se întâmplă însă numai atunci când joile sunt nesocotite prin muncă; dacă se serbează, diavolii nu mai au putere de a face piatră, și prin urmare peste vară nu vor mai avea cu ce bate câmpurile cu sămănături și viile⁴.

Dar nu numai la câmp nu este îngăduită munca, ci și în casă sau pe lângă casă. Așa, în Mihalcea, sat în Bucovina, femeile nu cutează să spele sau să bată rufe, căci «bate piatra». Alte femei tot din acel sat zic anume că «nu bat cu maiul, nu zolesc⁵, nu deapănă, nu urzesc, nu țes», tot de teama pietrii sau grindinii.

Prin partea Olteniei de jos, se crede că celor cari vor spăla cămăși li se va opări grăul. De asemeni nu se toarce, nu se țese și nu se pune vârtelnița, că bate piatra⁶.

Pe lângă grindină, Cele nouă joi se mai răz bună împotriva celor ce muncesc încă și prin trimitere de foc în holde, case și orice alt avut al lor. Oamenii se tem de orice soi de foc, dar mai ales de cel ce se naște prin trăsnet; de aceea mai spun că Cele nouă joi sunt rele și de trăsnet, tunet sau tun, fulger, ploi vlohîșe⁷ și înecuri.

Joia a opta se numește în Bucovina Bulcile⁸ sau Bulcii. În această zi, la Suceava se scot în procesie moaștele Sf. Ioan cel Nou și se face agheasmă.

Tiganii din Camena o numesc Bâlciuri.

Bulcii nu se țin pe acolo numai de teama pietrei și a «tunului», ci și de teama Ielelor.

Prin Moldova de jos, joia a opta se numește mai des Buciumul Rusaliilor⁹ și se crede că se numește așa din pricină că vine după Rusalii, când acestea își buciună sau își trâmbează sfârșitul isprăvilor lor. Pe alocurea se zice chiar Zbuciumul Rusaliilor, având credința că această zi, pe lângă că oprește pe oameni de la muncă ori îi pedepsește cu piatră și foc, dar ea, ca și Rusaliile, zbuciumă, zgihuiue, schilodește și pocește pe cel care ar îndrăzni să lucreze¹⁰.

A noua joi este cea mai grozavă. Prin multe părți oamenii nu numai că nu lucrează nimic, nici pe lângă casă, nici pe câmp, dar se adună chiar la biserică și ascultă serviciul dumnezeiesc, deoarece această zi este rea de grindină, bătând și stricând semănăturile și mai ales cânepa¹¹.

Pentru marea ei ură cu care lovește în cei ce-i nesocotesc ziua, poporul român din părțile Moldovei de jos o numește și Joia mâniașă¹².

Prin unele părți din Oltenia¹³, precum și prin jud. Muscel, se cheamă Joia verde¹⁴.

Iată și legenda acestei sărbători, după cum se aude prin Bucovina și jud. Botoșani.

Se zice că a fost odată un împărat, anume Joian, care simțind că i se apropie sfârșitul vieții, și-a sfătuit supușii ca să-i serbeze ziua morții lui, spre binele lor.

— De ziua morții mele, le-a zis împăratul, de veți fi datori pe la alții, să nu vă duceți la muncă, deoarece în acea zi se va fierbe piatra mai tare, nouri se vor frământa mai mânioși și munca voastră va fi în primejdie. Nimic nu se va alege din sporul celor ce vor munci în ziua morții mele!

Astfel, de la acel împărat, a rămas paza joi a noua, paza Bulciului cel mare sau ziua când fierbe piatra¹⁵.

În sfârșit, în privința acestui ciclu de joi, iată ce mai putem adăuga:

«Ziua în întregime ea e personificată în Sf. Joi și Sf. Duminecă. Dubla personificare e datorită creștinismului. După concepția păgână, lumina zilei e Sf. Joi. Creștinismul

4. E. N. Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Cernăuți, 1903, p. 796.

5. A zoli, a freca între mâni.

6. Cred. loc. din com. Cătanele, jud. Dolj, comunic. de Șt. St. Tuțescu.

7. Vlôhiș, de la vloh sau vlog, ploaie pânzișă.

8. D. Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, Buc., 1905, p. 150: «Sărbătorile cele mici nu se serbează; se țin însă 9 Joi, începând din Joia mare, pentru piatră și sloată. Și joia de după Duminica mare, numită bulcile, se ține».

9. Dl. raportor al acestei lucrări adaugă: «de nu cumva e din magh. bucsú, pelerinajiu bisericesc (procesiune), - obicei practicat în preajma Rusaliilor».

10. Cred. loc. din com. Țepu, jud. Tecuci.

11. Dar. și cred. loc. din Straja, Bucovina, comunic. de Păr. D. Dan: A noua joi de după Paști se serbează, ca piatra să nu bată pânilor și mai ales cânepa.

12. Cred. loc. din com. Țepu, jud. Tecuci.

13. *Calendarul «Bibliotecii folcloristice»*, Craiova 1910, p. 24.

14. C. R.-Codin și D. Mihalache, *Sărbătorile poporului*, Buc., 1909, p. 57: «E bine s-o ții mai abitar decât pe celelalte joi, fiindcă e mai rău ca în toate de piatră».

15. E. N. Voronca, *Op. cit.*, p. 795.

a personificat lumina zilei în Sf. Duminecă, dar și sfânta asta are dubla însemnătate; în descântece și în colinde e numită Maica Precesta. Între Sf. Joi și Sf. Duminecă e un antagonism vecinic. Ele sunt două babe cu locașuri învecinate, la mijlocul cerului, dar au felurite roluri. Sf. Joi e răutăcioasă, răzbunătoare, iute la mânie, ucide chiar pe eroul solar și e aplecă să dea ajutor zmeilor și balaurilor. Într-însa e personificată puterea distrugătoare a soarelui, arșița. Puterea binefăcătoare a soarelui, căldura rodnică și lumina în general, e personificată în Sf. Duminecă»¹⁶.

Dintre zile, «nu sunt sfinte Marța și Sâmbăta; celelalte sunt sfinte; dar gradatim Sf. Joi e mai puțin iubită de popor, pentru că prin caracterul ei răutăcios se apropie cu atributele de Marți și de Sâmbătă și pentru că creștinismul i-a uzurpat drepturile, înlocuind-o cu Sf. Duminică»¹⁷.

Joia, ca zi, zăgrăvită astfel, își găsește cea mai bună înfățișare în Cele nouă Joi de după Paști.

II. Moșii de vară

Sâmbăta e ziua morților, după rânduielile religiunii creștine. În această zi Mântuitorul Hristos, ucis de cu vineri, a stat toată ziua mort, pentru a învia duminică.

Din această tradiție și din profundarea credințelor antice, mitologiiștii spun că morții sunt duși în imperiul Sf. Sâmbete de către Sf. Vineri, după cum amurgul (personificat prin Sf. Vineri) conduce în noapte (personificată prin Sf. Sâmbătă). Noaptea, în întunec, ies strigoi și toate duhurile rele; noaptea, și prin urmare Sf. Sâmbătă, este stăpâna acestor duhuri.

Drumul către cei răposați va fi prin imperiul Sf. Sâmbete, adică în ziua Sâmbetei ne putem apropia de cei morți. Sâmbăta, se dă pretutindeni de pomană pentru sufletele morților, care pomană poate să constea din mâncare, băutură, haine de purtat și altele. Rugăciuni pentru mântuirea sufletelor lor de păcate se pot face și în alte zile, dar pomană cea mai bine primită de Dumnezeu este cea făcută în ziua Sâmbetei.

Când nu se poate da cuiva un lucru de pomană, se aruncă acel lucru pe apă, apa Sâmbetei, care-l va duce și-l va așeza, după credința poporului, în locul cuvenit. Astfel se întâmplă cu obiectele sfinte dar vechi, precum: icoane de lemn mâncate de cari, candelă crăpate, sfeșnice, rămășițe de lumânări și altele. Acestea nu se aruncă afară, unde nu-i cu putință să nu fi căzut o fărâma de spurcăciune, ci se aruncă pe apă, spre a fi duse pe lumea cealaltă, a morților, prin mijlocirea apei Sâmbetei.

Se știe de toată lumea ce ar însemna blestemul acesta:

— Du-te, duce-te-ai pe apa sâmbetei!

«Cine dă, lui își dă, și oricând vei da, vei găsi», zice românul; dar afară de aceasta, el are credință neștrămutată că ziua cea mai bună pentru dat este sâmbăta. Sâmbăta este ziua moșilor, strămoșilor, când urmașii sunt datori să-și aducă aminte de dânsii, și să nu uite că și cei de pe lumea cealaltă au nevoie de toate, întocmai ca și cei ce încă mai trăiesc.

Se înțelege însă, că e mai bine să se îngrijească cineva pentru sufletul lui cât trăiește: să-și dea de pomană din tot ceea ce are, din tot ceea ce poate da și să zică:

— Pe lumea asta, acest lucru să fie al tău, iar pe lumea cealaltă, al meu! Sau:

— Pe lumea asta ție, pe cealaltă, mie!

Iar cel ce primește să răspundă:

— Bodaproste, bogdaproste sau Domnul primească!

Prin Moldova de jos este chiar obiceiul ca gospodarii să se grijească, încă fiind în viață, să-și facă grijă, adică, într-o sâmbătă, să-și dea de pomană sau de suflet, tot ce le va trebui pe lumea cealaltă. Preotul este chemat să sfințească.

Îngrijirea de suflet pentru viața ce va fi pe lumea cealaltă reiese mai ales din așa-numitele povețe, urații sau cuvinte, cari se aud printre cântecele colindătorilor cu steaua. Despre acestea vom vorbi în altă parte, unde vom arăta mai multe. Aici, ca pildă, urmează una singură:

16. G. Coșbuc, *Babele sfinte în mitologia noastră*, publ. în *Noua rev. rom.*, vol. I, no. 6, p. 253.

Grăit-a Domnul
 Să asculte tot omul;
 Să ascultați fără price!¹
 Să ascultați ce v-oiu zice:
 Grăindu-vă cu blândețe,
 Lăsați inimii să-nvețe;
 Că omul de sub soare,
 Cându-i vine vremea, moare.
 Moartea este-n lume mare,
 Pe nimeni prieteni n-are.
 De bogat nu se săiește²,
 De bătrâni n-are rușine,
 La cei tineri încă vine.
 Numai la împărați merge mai cu silă,
 Că împărații și cu craii
 Fac cetățile cu anii³
 Și-ncă tot mai zăbovesc
 Până ce zidurile-ntăresc.
 Că fac ziduri groase
 Cu turnuri frumoase,
 Cu porțile ferecate,
 Cu lanțuri de fier legate.

Când ei bea
 Și se veselia,
 Atunci moartea mi-i găsia,
 Și-i lua din colțul luminat⁴
 Și-i trântia fără viață-n pat;
 Și-l⁵ lua de sus, de la vânt,
 Și-l trântia mort în pământ
 (Și-l lăsa fără cuvânt).
 Și el vrea să se ridice,
 Dar nimica nu mai zice,
 Purcede ca un om strein,
 Avuțiile-i rămân.
 Să nu socotiți că frații și surorile v-or trăi,
 Sărindare v-or plăti!
 Că frații și surorile atâta s-or învrăjbi,
 Până la groapă te-or porni.
 Unii te-or scoate din casă,
 Alții s-or sfădi la masă.
 Și te duce la mormânt
 Și te-astupă cu pământ
 Iarbă verde-n creștet⁶ crește
 Și nimic nu-ți folosește!⁷

Din toate sămbetele și prin urmare din toți moșii, ziua cea mai nemerită pentru facerea pomenilor și pomenirilor este sămbăta Duminicii mari, în Ajunul Duminicii mari, numită și Moșii Duminicii mari, Moșii Rusaliilor, Moșii de Rusalii, sau, mai peste tot locul, Moșii cei mari sau Moșii de vară.

În Moldova, pentru ziua de moși, gospodinele își au cumpărate fel de fel de vase pe cari le vor da de pomană; cofe, cofițe cu flori negre făcute cu flori, tipare de fier înroșite în foc, străchini, talgere, sau talere, farfurii, sticle, câni, ulcele, oale, linguri și altele. Cofele se umplu cu apă de la puț sau izvor. Când se umplu aceste cofe sau cofițe, se lasă pe ghizdelele, ghizdurile sau colacul puțului, o monetă de cinci ori zece bani, care se numește plata apei. Aceasta se face din pricină că acea apă a fost dobândită prin munca altora, și neplătind-o, pomana n-ar fi primită, adică n-ar fi adevărată. Acei gologani sunt luați de cine se întâmplă pe acolo, dar mai ales de copii, care se ațin în această zi pe lângă puțuri.

Oalele, ulcelele, cânille și sticlele se dau de obicei pline cu vin, iar cine n-are le poate umplea și cu apă.

Cofele și toate celelalte vase sunt împodobite pe la gură cu cununi de flori, de trandafiri mai ales, dacă sunt înfloriți în această vreme. Printre florile înșirate pe ață, se pun și roșcove, smochine, covrigi și altele cumpărate toate din târg.

Străchinile, talgerile, castroanele și farfuriile se dau pline cu bucate. Aceste bucate sunt de obicei felurite soiuri de zamă sau zeamă⁸ de pasere, purcel sau miel, cu tăieței, orez sau altele. Farfuriile late sau întinse sunt mai ales duse umplute cu meșniță sau mlesniță, orez fierț în lapte.

Toate aceste lucruri cari se duc spre a fi împărțite se numesc moși.

O gospodină duce moși pe la toate neamurile și toți vecinii, și primește moși iarăși de la toți aceștia. Cu acest prilej, se strâng atât de multe vase, încât rar gospodar își mai cumpără altele din târg pentru nevoile casei.¹⁰

Cu vasele pline se duce și pâne de târg, pâne de casă, colaci și lumânări.

Când o gospodină nu-și poate împărți toți moșii în ziua de Moși, adică sămbăta,

1. Price, arhaism: pricină.

2. A nu se săi, a nu se sii, a nu-i păsa; nu mă săiesc (siesc), nu mă sinchisesc, nu-mi pasă.

3. În unele variante, se zice ai în loc de ani: «Fac cetățile cu aii.»

4. În loc de plural, se aduce adesea singularul: «Și-l lua din colțu luminat».

5. Se părăsește pluralul, înlocuindu-se prin singular.

6. Creștetul capului.

7. Se zicea prin 1880, după ce se sfârșea cântarea cântecului de stea; dict. de tatăl meu Costache Pamfile, com. Țepu, jud. Tecuci și de el învățată de la Șerban Buscă din Vizurești și Șerban Blișcă din Hănțești, cătune în com. Buciumeni, jud. Tecuci, când umblau cu steaua prin Țepu.

8. Zeamă, borș, ciorbă.

9. Aluat întins subțire și tăiat în fâșii înguste, apoi fărâmat, după uscare.

10. De unde a rămas zicala: «așteaptă cofe de moși», adică așteaptă să-i vină ceva în dar, fără nici o trudă.

rămâne să se ducă pe la casele mai îndepărtate cu moși, a doua zi și chiar a treia zi. Pe acolo însă, și mai ales când merge în alt sat, trebuie să aibă cofele frumoase. În Tara Românească, pe la sate, în Sămbăta moșilor, mai este încă și datina ca femeile să plângă pe la morminte, fiindcă în acea zi, după credința lor, păcătoșii se trimit din nou în munca iadului¹¹.

În jud. Muscel femeile fac căpețele și împart oale și colaci. În oale se pune lapte, vin sau apă; coada sau toarta lor se împodobește cu flori de câmp sau de grădină. Peste gura oalei se așază colacul sau felia de pâine, și peste acestea se pune coliva, păsatul sau orezul fiert, în care se înfige lumânarea¹².

În Bucovina, pretutindeni, sâmbăta dinaintea Duminicii mari sau Rusaliilor se numește Sâmbăta morților sau Sâmbăta moșilor. În Sâmbăta moșilor, cred românii din unele părți ale Bucovinei, că nu e bine ca cineva să mănânce până ce nu dă mai întâi de pomană, pentru că în această zi se cuminică, adică se împărtășesc cu sfintele taine, toți morții; și dacă unul din neamul celor morți mănâncă, atunci cei morți din neamul său nu se pot cuminica. Și deoarece morții așteaptă în această zi pomană și pomenire, fiindcă este ziua lor, de aceea românii din Bucovina trimit dis-dimineată pe la vecini, neamuri și sărmani, mai ales pe unde sunt copii mici, cofițe și altele, împodobite cu tot felul de flori, însă mai ales busuioc, care se leagă pe la torți sau pe la gură cu strămătură¹³ roșie, și pe cari le umele cu apă proaspătă¹⁴, mied, lapte dulce cu tocmagi sau tăiței, vin, bere; apoi tot felul de farfurii și străchinute, pline mai ales cu zeamă și cu plăcinte, dimpreună cu o lumină¹⁵ de ceară galbenă, care se aprinde când femeia intră în casa unde se vor duce, se vor împărți și se vor primi sau se vor căpăta moșii. Cu drept cuvânt se zice astfel, pentru că în același timp cu datul, femeia primește și dânsa alți moși, întocmai ca și ai ei, sau mai frumoși, mai scumpi, mai ieftini, după împrejurări.

În com. Bosanci, distr. Sucevei, moșii se încep de sâmbătă dimineța și durează până luni dimineța, a doua zi după Duminica mare. Ei constau din diferite ulcele nouă pline cu lapte dulce, cu tocmagi sau cu apă proaspătă; apoi, din diferite sticle, cane, șipuri și cofițe, asemenea nouă și pline cu apă proaspătă, cu must,¹⁶ vin ori bere, precum și diferite străchinute pline cu zeamă cu tocmagi, lapte cu tocmagi, – și o lingură pe deasupra –, sau și cu plăcinte. Toate acestea se împodobesc cu diferite flori, mai ales însă cu crucea paștii, care se leagă peste gură sau toartă. La străchinile cu plăcinte, florile se pun pe deasupra. Totodată se dă împreună cu fiecare obiect și câte o lumânare de ceară.

Afară de aceste lucruri, adesea se mai dă de pomană, ca moși, chiar miei.

În comuna Pojorâta, distr. Câmpulungului, se trimit, mai ales copiilor, ulcele nouă pline cu lapte acru simplu sau îngroșat cu crupe¹⁷ de păpușoi, care se numește mleşniță. La casele de oameni săraci, se trimit oale mai mari cu lapte și străchini cu brânză și caș.

Tot în Pojorâta este datină ca nănașii să trimită finilor și mai ales celor din botez, încă și câte o junincă¹⁸ dimpreună cu toate cele de nevoie la o vacă cu lapte, precum: doniță, sâtișcă și strecurătoare sau strecătoare.

În orașul Suceava, precum și în unele sate de prin apropiere, se trimit ca moși, pe lângă vasele, mâncările și băuturile arătate în șirele de mai sus, încă și găini, sau pui de găină, dimpreună cu câte o lumină, pe care cei ce o primesc o și aprind îndată și o lasă să ardă până ce se sfârșește¹⁹.

În părțile de munte ale Banatului, în Sâmbăta Rusaliilor sau în dimineța Rusaliilor «se dau de pomană coloci împreună cu olcuțe nouă, pline cu lapte, cu mămăligă

11. Marian, *Înmormânt. la rom.*, București, 1892, p. 388-91.

12. C. R. Codin și D. Mihalache, *Op. cit.*, p. 66-7.

13. Destrământură, fir.

14. E. N. Voronca, *Op. cit.*, p. 890: «Apă se dă de pomană la Ovidenie, c-un colac și lumânare, de sâmbăta Duminicii mari, în cofe și cofăiele nouă, și în toate Sâmbetele morților poți da, dar să nu pui în cofăiel, că pocnesc cercurile și apa curge și pe ceea lume n-ai: dar în ulciță, că-i de lut, și încă într-o oală veche, fiartă la foc cu mâncare, care și-a făcut slujba, că-i mai primit; și așa cum o dai, stă fântâniță pe cea lume».

15. lumină, lumânare.

16. Pe această vreme?

17. Urluială, grăunți de păpușoi abia sfârșiți.

18. Juncă, jumcană, vacă aproape să se gonească, gonitoare.

19. Marian, *Înmorm.*, p. 388 și urm.

ori colareț²⁰; la mănuașă²¹ oalei se leagă o chită²² de cireșe și de flori și în oală se pune o lingură nouă²³.

Înainte de a pomeni și altă datină de a doua zi de moși, în ziua de Dumineca mare, trebuie arătat că acest obicei există și la românii din Peninsula Balcanică. Într-adevăr, acolo «la Rusalii, toate femeile cari au pierdut vreun membru al lor fac pite ce în această ocaziune se numesc plăcinte și le duc pe la morminte și le schimbă (gospodinele) între ele pentru iertare». Se crede că în ziua aceasta toți morții se saturează.

Dacă o femeie neglijează datina aceasta, atunci celelalte femei îi impută cu asprime că «și-a lăsat flămânzi morții familiei ei».

Tot în ziua de Rusalii se împart stamne²⁴ pe la cei de aceeași etate cu răposatul.

În Bitule, de Rusalii se duc la morminte tave cu pește, mascat²⁵, pâne, brânză, orez cu lapte, rahaturi, pite, vin, etc. și plâng mult și mănăcă și beau iarăși mult femeile în această zi²⁶.

Cu toate că aceste relațiuni nu sunt date pentru ziua de Rusalii, ele nu se referă la altceva decât tot la Moșii de vară, cunoscuți și practicați pe tot pământul locuit de neamul românesc.

Relativ la această zi, mai trebuie să pomenim și aceea că florile numite corobatică²⁷ și brăileancă²⁸ sunt socotite ca ținând de moși, și deci ca niște plante sfinte. Se zice chiar că ele înfloresc în noaptea de vineri spre sâmbătă și de acea unele femei le culeg și învrăstează cu florile lor cununile de trandafiri și poame, puse pe la gura cofelor, coștelor, oalelor, moșoaicelor, cânilor, cănițelor, sticlelor, garafelor și ulcioarelor²⁹.

În sfârșit, mai e de observat și aceea că, pe când în Bucovina, Transilvania și Banat, unde Sâmbăta moșilor e cea mai răspândită, cultul moșilor în această zi se poate socoti mai mult familiar, în Țara Românească, unde există și Târgul moșilor, care se începe luni și durează până sâmbătă înainte de Rusalii, adică o săptămână întreagă, se poate numi cu drept cuvânt o datină publică. Târgul moșilor, care astăzi aduce multe schimbări de mărfuri de tot soiul, s-a născut din târgul unde se desfășeau odată numai cele trebuincioase pentru moși.

Afară de aceste daruri cari se fac între vecini și între neamuri, mai aflăm prin unele părți din Moldova și o altă datină. Cei cari în toamna trecută s-au grijit și și-au dat de pomană între foarte multe altele și o masă încărcată cu tot soiul de bucate și colaci, acum, la moșii aceștia, ei se duc să umple acea masă.

Această datină se numește umplutul meselor. Gospodina care și-a dat de pomană o masă plină cu vase, merge acum cu bucate și umple acele vase, tot pe masa dată. Dar aceasta o face ea nu numai la întâii Moși de vară ce vin după grijă, ci caută să repete umplutul și la alți moși, următori grijii, până se sfârșește din viață³⁰.

Tot pe acolo se obișnuiește ca a doua zi de Moși, adică în ziua de Dumineca mare, femeile să se scoale de mănecate și să pregătească aceleași bucate, ca și cele făcute sâmbătă. Apoi le pun în vase mai mari, pornesc pe la casele pe unde au împărțit și ieri, și umplu vasele sau blidele vechi cu bucate nouă. Vrasăzică, la umplerea blidelor din ziua de Dumineca mare, nu se mai dau de pomană alte vase, ci numai se umplu din nou.

Cu acest prilej, nu se dă sau nu se împarte nici pâne, nici lumânări³¹.

Acestea sunt toate datinile cunoscute la Moșii de vară, zi cu desăvârșire creștinească.

20. Colareț, scrob.

21. Mănuașă, toartă.

22. Chită, mănunchi; chită de altfel înseamnă duzină. Douăsprezece fuioare de cânepă, răghilate și periate, se leagă cu un al treisprezecelea fuioar, spre a forma o legătură mai mare, chita. V. a mea *Industria casnică la rom.*, p. 204.

23. Marian, *Înmorm.*, loc. cit.

24. Oale și ulcioare.

25. Lapte acru, iaurt.

26. I. Nenițescu, *De la românii din Turcia europeană*. București, 1895, p. 443-4.

27. Corobatică nu se pomeniște în com. Țepu, jud. Tecuci, ci numai numele i se pomeniște; totuși în Zach. C. Panțu, *Plante cunoscute de poporul român*, Buc., 1906, p. 328 col. II se scrie: «Vinețele (Trans.), Albastră, Albăstreă, Albăstriță, Corobatică, Dioc, Floarea grâului, Floarea paului, Ghioc, Sglăvoc, -Centaurea Cyanus L.». Înfloresc prin mai-iunie.

28. Brăileanca n-o găsim în Panțu, *op. cit.*

29. Dat. și cred. loc. din com. Țepu, jud. Tecuci.

30. Dat. loc. din com. Păunești, jud. Putna, comunic. de D. V. Anghel.

31. Dat. loc. din com. Țepu, jud. Tecuci.

III. Dumineca Mare

Dumineca mare încheie șirul marilor sărbători domnești începute cu Floriile cari s-au vestit cu verdeața proaspătă a stâlpărilor de salcie.

Despre această zi, în Bucovina și Transilvania, se zice că-i cea mai mare dintre dumineci, deoarece este ziua Maicei Domnului nostru Isus Hristos¹.

Foarte multe dintre datinile ce se obișnuiesc în această zi sunt în legătură sau cu ziua premergătoare, cu Sâmbăta moșilor sau Moșii de vară, sau cu sărbătoarea de-a doua zi, Rusaliile. Despre unele am vorbit la Moșii de vară, iar despre altele vom vorbi mai departe.

De cu sâmbătă seara, flăcăii se duc pe la vii ori pe la păduri, unde taie nuiiele mari și frumoase de tei. Aceste nuiiele le duc acasă în spinare; alții fac din ele malduri, le leagă ca pe snopi și le aduc; alții, în sfârșit, se duc să aducă tei pentru mai multe neamuri ale lor, și de aceea iau teiul călări, pe greabănul cailor sau cu trăsorele.

Cei mai sărmani se duc la tei cu carul, și după ce-l umplu cu nuiiele frunzoase, pornesc cu această marfă s-o vândă pe la târgurile și satele cari n-au păduri și vii prin apropiere.

Cei ce aduc pentru casa lor, cei ce cumpără sau dobândesc în dar, împodobesc întreaga gospodărie cu nuiiele de tei. Rămurelele sau lămurelele mici le pun pe la icoane și pe la corzile caselor, iar afară le pun pe la ferestre (între geamuri și zăbrele) și pe sub streșină sau strașină.

Mai toți pun și prin garduri, dar mai ales pe la țărășii² porții. Nuiielele cari se pun pe la țărăși sunt crăci mari adesea și sunt legate cu tei dubit, ca să nu le dărâme vântul.

Alți gospodari bat țaruși, în număr de doi, înaintea ușii de la casă și de aceștia leagă crângi mari de tei; alții fac tot asemenea și înaintea ferestrelor.

Teiul astfel pus, oriunde ar fi, rămâne acolo uitat.

Teiul se duce chiar și la biserică; rămurele multe se așază înaintea icoanei Maicei Domnului sau năfurarului. După serviciul duminzeiesc, preotul ia câte o mlădiță mică și dă fiecărui creștin care se perândează la anaforă sau natură. Aceste mlădițe se pun și se păstrează apoi la icoanele din casă, întocmai ca și salcia de la Florii.

Teiul de Dumineca mare este bun la multe. Când peste vară plouă cu piatră, este bine să se arunce afară câte o crenguță de tei uscat, cu credința ca astfel făcând, piatra încetează.

Alteori, cu aceleași crânguțe este destul numai să se amenințe înspre partea de cer de unde vine ploaia cu piatră, ca aceasta să se risipească îndată. Aceste lămuri de tei sunt aprinse sau nu. Dacă se aprind, se face întocmai cum se obișnuiește cu mătisoarele de salcie de la Florii. În acest caz, se aprind câte trei lămuri din fiecare fel, adică: trei lămuri de tei și trei mătisoari de salcie. Trebuie însă ca piatra, ce se amenință spre a se risipi cu lămurile aprinse sau nu, să nu fi trecut hotarul satului, căci dacă ar fi trecut, piatra nu se mai risipește³.

În Bucovina se crede că Dumineca mare păzește câmpurile de piatră⁴; pentru aceasta însă, ea trebuie sărbătorită trei zile.

În Țara Românească, și anume prin județul Vâlcea, femeile se duc la biserică cu frunze de tei, de mure, de soc, jaleș și altele și le lasă acolo până a treia duminică, când vin și le iau.

Aceste buruiene, cred și spun că sunt bune pentru multe leacuri. Din ele se fac mai cu seamă ceaiuri împotriva răgușelii și a junghiului provenit din răceală. Cu

1. E. N. Voronca, *Op. cit.*, p. 264.

2. Țărășul este un par gros care se bate în gard de o parte și de alta a porții; unul este la țâțana ei, de care poarta se leagă și în jurul căruia se mișcă, iar de celălalt țărăș stă poarta legată când este închisă.

3. E. N. Voronca, *Op. cit.*, p. 806.

4. *Ibidem*, p. 803.

aceste plante se descântă și la boli, dar mai ales slujesc la vrăjile de dragoste⁵. Dintre toate însă cel mai bun este jaleșul⁶.

În cursul zilei, copiii și fetele mari, și oamenii bătrâni chiar, umblă cu crânguțe de tei în mână și pocnesc din frunze de tei.

Pocnirea din frunze de tei se face astfel: Se așază palma ca o pâlnie, cu gura alcătuită din degetul arătător și cel mare; se așază o frunză neryptă sau negăurită deasupra pâlniei și cu palma celeilalte mâini, făcută puțin găvan, se izbește peste frunză, care, prin apăsarea aerului, pocnește. La pocnirea frunzei de tei se cere oarecare îndemănare.

Copii mai mici pocnesc în gură frunzele de tei mai tinere, astupându-și gura întredeschisă cu o frunză și apoi, inspirând aerul, prin apăsarea acestuia, frunza pocnește.

Până în ziua de Dumineca mare nu-i bine, se zice, să pocnească cineva din frunză de tei; pentru ce anume, nu se poate ști.

Ziua, se face mare horă în sat, căci pentru cea din urmă dată mai umblă scrânciobul, adecă se mai dau în scrânciob flăcăi și fete. Scrânciobul umblă numai la Paști, la Dumineca Tomii (o săptămână după Paști), la Sf. Gheorghe și Înălțarea Domnului, numită și Ispas. De la Dumineca mare înainte, peste tot timpul verii, rareori se mai fac hori în sat, deoarece flăcăii și fetele mari, de aici încolo, își vor petrece sărbătorile pe la vii, unde se vor găsi cireșe coapte și unde mai târziu se vor coace fragii, murele, căpșunile, nucile și alte pometuri.

Mulți gospodari se adună între dâșii, neamuri și vecini, și petrec în chipul cel mai plăcut.

Aceste obiceiuri și credințe descrise până aici sunt îndeobște cunoscute și practicate.

O caracteristică de căpetenie a aceste dumineci este pomenirea morților la biserică. «Sâmbăta moșilor sau Dumineca mare(?) e recunoscută în toate părțile locuite de români ca cea mai mare sâmbătă a morților din an»⁷.

La biserică, gospodinele duc și bucate pe cari le așază pe colivar spre a le sfinți preotul.

În Țara Românească, precum în jud. Muscel, se împart de pomană străchini, și anume: până la prânz pentru morți, căci «atunci pleacă sufletele morților», iar după prânz fiecare își dă pentru sufletul său⁸.

Gospodarii cari au morți în cursul anului și sunt cu dare de mână duc și căpete¹² la biserică.

În unele sate din Bucovina se face la Duminica mare praznice pentru morți; unii amână aceste praznice și le ridică¹³ joi, după Rusalii, «când dau preotului doi cocoși»¹⁴. Nu numai atâta, dar chiar întreaga săptămână a Duminicii mari este socotită pentru prăznuri și pomeniri, căci de aici încolo începe postul Sân-Petrului.

Ca să fii ferit de furtisaguri și pierderi peste an, este bine ca cea dintâi plăcintă pe care o faci sâmbătă pentru a doua zi, pentru Dumineca mare, ca s-o dai de pomană ori s-o mănânci în casă, să o pui la cuptor întâi și să o scoți la urmă; să o rupi în trei părți și să o împarți la săraci. Astfel nu vei fi păgubit cu nimic¹⁵.

Spre Dumineca mare, comorile bune, cari ard numai pe la zile mari, își arată flacăra¹⁶.

Fiindcă a doua zi încep Rusaliele, în Bucovina este obiceiul ca seara înspre

5. Dat. și cred. loc. din com. Obislav-Grădiștea, jud. Vâlcea, comunic. de N. I. Dumitrașcu, după spusele soției păr. M. Obislăveanu.

6. Despre jaleș, vezi Panțu, *Op. cit.*, p. 138-9.

7. Găvan, ceva scobit ca o lingură.

8. T. Pamfile, *Jocuri de copii*, Buc., 1906, p. 328 (56): «Pocnitul în frunze de tei este un obicei al tineretului și începe cu dimineața Duminicii mari și ține apoi cât ține și frunza. Pentru a pocni, se pun degetele unite cu vârful în podul palmei, iar deasupra, peste degetul cel mare și arătător, se pune frunza și se lovește cu palma cealaltă. Un copil, cu cât poate pocni de mai multe ori dintr-o frunză, cu atât e o laudă mai mare pentru dânsul.

Se mai pocnește și din frunze de salcâm.

Din acestea mai ales, se mai poate pocni și astfel: din gură. Se ține frunza întinsă cu amândouă mâinile la buze, se inspiră aerul și frunza pocnește din cauza presiunii aerului».

9. Prin urmare și Dumineca mare.

10. E. N. Voronca, *Op. cit.*, p. 388.

11. R. Codin, Mihalache, *Op. cit.*, p. 67.

12. Năsălnii, văsălii sau tave, încărcate cu colaci și pâne în jurul colivii.

13. A ridica o pomană, a face un praznic.

14. E. N. Voronca, *Op. cit.*, p. 388.

15. *Ibidem*, p. 527.

16. Marian, *Sărb.*, III, p. 242 și 252; *Șezătoarea*, revistă de folclor, Fălticeni, I, p. 285.

Dumineca mare să se ungă ferestrele cu usturoi și leuștean¹⁷, spre a feri gospodăriile de duhurile necurate.

Aceste duhuri, după credința poporului, se vor război în văzduh cu duhurile bune și din luptă lor va curge ploaie; de aceea se zice că Dumineca mare vine întotdeauna cu ploaie.

De la Dumineca mare înainte este îngăduit oricui să doarmă pe prispa casei, sau oriunde afară. Până la această zi însă nu este bine, căci pe cel ce se culcă afară îl cuprind frigurile aduse de spiritele rele ale aerului. Această credință are mult adevăr, cunoscând că noaptea este îndestul de răcoroasă până pe la Dumineca mare.

În ziua de Dumineca mare și în cele trei zile de după dânsa, după cum se serbează în Bucovina, nu este bine să se smulgă niște o buruiană sau să se rupă vreo frunză din pădure, căci bate piatra sămănăturilor.

În Transilvania, pentru a feri holdele de grindină, se fac cununi de sânziană cari se pun pe casă²⁰.

O frumoasă datină care ține tot de Dumineca mare, dar care se poate îndeplini și a doua zi, în ziua de Rusalii, este sfințirea hotarelor.

În Moldova această datină nu se cunoaște.

În Bucovina, a doua zi după Dumineca mare, preoții cu poporenii merg în procesie la câmp; acolo se face agheasmă sau aiasmă, cu care stropesc holdele²¹. Dacă vremea împiedică, serviciul se face în biserică²².

În Transilvania, și anume în împrejurimile Reteagului și Câmpia Ardealului, cununile cu cari se cunună tinerii în biserică, «le fac fetele în ziua de Dumineca mare sau Rusalii sau și a doua zi după Rusalii, când ies preoții cu crucea ca să sfințească hotarele. Aceste cununi, cari se fac din spice de grâu curat și din felurite flori de câmp, le anină fetele de prapure și le duc cu acestea în biserică, unde se păstrează apoi pe la icoane, pentru toate cununiile de peste an»²³.

În Dobrogea, precum bunăoară în com. Enisala, jud. Tulcea, mai este obiceiul ca în această zi să se adune flăcăii de prin mai multe sate și să se apuce la luptă. Această luptă de pehlivani²⁴ se numește pehlivănie. Luptătorii n-au nimic pe trup până la cingătoare; lupta se face numai din brațe. Prin alte sate, tot din Dobrogea, își ung corpul cu untdelemn.

O datină care o găsim în jud. Muscel este datul la văr, verișoară sau surată, care se face în chipul următor:

Fiecare băiat sau fată își prinde un văr, surată sau verișoară; copiii își fac sau își dau cu străchini; flăcăii și fetele – cu farfurii sau căni de porțelan.

În farfurie sau în strachină se pun flori de grădină, puțină apă și alte lucruri precum: pâne, colivă, pâsat, colarezi (orez ori făină cu lapte), ouă, caș dulce, cozonaci, turte dulci, fragi și o lumânare. Astfel gătită, farfuria sau strachina se tămâie.

Cu acest blid, fata pleacă la surata sau verișoara ei, îi dă «bună ziua, surată», iar surata-i răspunde tot cu «bună ziua». Cea dintâi aprinde lumânarea și zice:

— Tine, să-mi fie mie pe lumea ailaltă!

— Bôdaproste! Tine și tu p-asta, să-mi fie mie; și-i dă și aceasta un blid.

Dacă cele două fete nu sunt surate vechi, ci acum se prind, se duc mai întâi și taie câte o cracă de măr dulce și apoi merg la puț împreună cu un flăcău. Acolo, una se așază într-o parte și cealaltă în fața ei. Flăcăul le întreabă și ele răspund de câte trei ori:

— Dați surate pân' la moarte?

— Dăm surate pân' la moarte! și:

— De azi înainte sunteți surori?

— Suntem! și în sfârșit:

— De azi înainte să știți: nu vă mai ziceți pe nume, ci surate.

«Apoi le dă în mână crăcana de măr dulce, și apucând una de o ramură și alta de cealaltă, trag s-o spintece.

De aici înainte sunt surate»²⁵.

La Dumineca mare, în Țara Românească, joacă și Călușarii²⁶, despre cari va fi vorba mai departe.

17. E. N. Voronca, *Op. cit.*, p. 548.

18. *Ibidem*, p. 928.

19. *Ibidem*, p. 806.

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*, p. 942.

22. *Ibidem*, p. 928.

23. Marian, *Nunta la români*, București, 1890, p. 296.

24. Pehlivan, cu înțeles curent, înseamnă pezevenghi, potlogar, scamator.

25. R.-Codin și Mihalache, *op. cit.*, p. 67-8.

26. C. D. Ghiorghiu, *Calendarul femeilor superstițioase*, P.-Neamț, 1907, la zi.

IV. Sărbătoarea Rusaliilor - A. Zânele

Zânele. Poporul român de pretutindenea crede că cele mai multe necazuri ce le are îi vin din partea unor duhuri rele, cu diferite numiri, dar cari toate se aseamănă între dânsele. Aceste se numesc Zâne.

«Zâna aleargă prin nori, cu alai mare de vrăjitoare. Mulți români se jură că ar fi auzit răsunând prin văzduh muzica ei». Când se strâng mai multe la un loc, pornesc să joace ca niște nebune; pe acel loc, verdeața toată se usucă. «Zâna are mari puteri magice; ea poate face (pe cineva) olog, surd sau orb. Cu deosebire puternică este ea la Rusalii. Pentru aceasta, fiecare român poartă în șerpar, pe acea vreme, câte o bucatică de lemn, care însă să nu fi stat în apă, și o ramură de soc»¹.

Zânele poartă diferite numiri, pe cari le însemnăm:

Rusaliile. Rusaliile, se zice, sunt niște babe hidoase cari călătoresc în ziua de Rusalii și în alte zile prin aer. Ele sunt întrarmate cu tot felul de unelte tăioase și frigări ascuțite, spre a pedepsi pe toți cei cari s-ar afla la muncă în aceste zile. Ele schilodesc, scot ochii și asurzesc pe cei nesocotitori².

Alții spun că Rusaliile sunt trei fete mari de pe vremea lui Alexandru-Împărat. Având Alexandru o sticlă cu apă vie, din care a dat calului său să bea, spre a nu mai muri niciodată, cele trei zâne cari se aflau la curtea lui au băut și dânsele din acea apă, făcându-se astfel nemuritoare. Astăzi sunt gârbovite de bătrâne, dar tot fecioare sunt. Ele cântă și joacă în anumite zile ale anului, pe la răspântii de drumuri. În aceste zile, oamenii se feresc de a lucra, căci întâlnindu-i aceste trei fecioare pe drumuri, ei vor fi schilodiți.

Acum ele nu se mai arată așa de des ca în vremea de demult, deoarece lumea s-a făcut cu mult mai rea ca atunci³.

După credința și spusa locuitorilor din com. Țepu, jud. Tecuci și alte păzi din Moldova, Rusaliile sunt trei fete de împărat pline de dușmănie împotriva creștinilor. Tatăl lor se numește Ruslim Împăratul. Pricina acestei dușmăanii este trecerea tuturor supușilor acestui împărat la creștinism.

În Țara Românească, precum în jud. Muscel, poporul crede că Rusaliile joacă pe la «puțuri, fântâni, pe la cruci, răspântii, poiene» și alte locuri⁴.

Rusaliile fac tot soiul de răutăți pe lume; viața pământască chiar ar fi în cumpănă dacă Dumnezeu n-ar fi lăsat cele patru buruieni ocrotitoare omului. Acestea sunt: avrămasca, cristineasca, leusteanul și odoleanul. Cum însă aceste plante se împotrivesc Rusaliilor, nu se poate ști⁵.

Numele celor trei Rusalii sunt: Savatina, Mărgălina sau Magdalena și Rujalina, cari «torturează și stropșesc pe oameni»⁶.

Prin jud. Buzău din Țara Românească se zice că Rusaliile primejduiesc pe oameni, adevă le dă boala copiilor sau epilepsia⁷; prin jud. Muscel se zice că dânsele pocesc pe cei ce le privesc jocul, luându-le gura, mijlocul (șalele), o mână sau un picior⁸.

Zilele de căpetenie, când Rusaliile zboară prin văzduh și se lasă pe pământ pentru a vătăma pe oameni, sunt:

1. Schott, *Walachische Märchen*, p. 196.

2. Cred. loc. din com. Țepu, jud. Tecuci.

3. I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, vol. VII, p. 138-9; cred. loc. din jud. Covurlui.

4. R.-Codin și Mihalache, *op. cit.*, p. 68.

5. Cred. loc. din com. Țepu, jud. Tecuci, dict. de Maria N. Rugină.

6. Gh. Săulescu în Marian, *Descânțete populare române*, Suceava, 1886, p. 267; mai departe în *Mănunchi din manuscrisele lui G. Săulescu*, în *Anal. Acad. Rom.*, ser. II, tom. VII, secț. II, p. 156: «Sub cuvintele Dănele sau lelele, înțeleg românii din Bucovina și Moldova un fel de reumatism pe care îl capătă, după credința lor, numai atunci când calcă în urma unor zâne foarte rele, ce le numesc ei cu un cuvânt impropriu lele, sau când le vătămă cu ceva pe acestea».

7. I. A. Candrea, Ov. Densusianu, T. Speranță, *Graiul nostru*, I, Buc., 1906, p. 222; cred. din jud. Buzău.

8. R. Codin și Mihalache, *op. cit.*, p. 68.